

10. Інформація для споживача [Електронний ресурс] : Держлікслужба України – 12.04.2013 – Режим доступу : <http://diklz.gov.ua/page/nformats-ya-dlya-spozivachy#a1>.
11. Кримінологічна віктимологія : навч посібник / Є. М. Моїсєєв., О. М. Джу́жа, В. В. Васи́левич та ін. ; за заг. ред. проф. О. М. Джу́жі. – К. : Атіка, 2006. – 352 с
12. Волкова Т. Виктимологическая профилактика: Требуется обучение населения правилам безопасного поведения / Т. Волкова // Российская юстиция. – 2003. – № 1. – С. 69.

УДК 343.542.1

ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПОВИХ СПОСОБІВ НЕЗАКОННОГО ВВЕЗЕННЯ, ВИГОТОВЛЕННЯ, ЗБУТУ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

THE TYPICAL METHODS OF ILLEGAL IMPORTATION, MANUFACTURE, MARKETING AND DISTRIBUTION OF PORNOGRAPHIC ITEMS

Свєнтікова М.І.,

*ад'юнкт кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Харківського національного університету внутрішніх справ*

В даній статті розглянуто типові способи незаконного ввезення чи вивезення порнографічних предметів. Проаналізовано способи їх виготовлення, збуту і розповсюдження. Досліджено способи примушування до участі в створенні порнографії. Звернуто увагу на те, що ст. 301 Кримінального Кодексу України не передбачає кримінальну відповідальність за такий спосіб як рекламування порнографічних предметів.

Ключові слова: незаконне ввезення, незаконне вивезення, порнографічні предмети, розповсюдження порнографії, примушування.

В данной статье рассмотрены типичные способы незаконного ввоза или вывоза порнографических предметов. Проанализированы способы их изготовления, сбыта и распространения. Исследованы способы принуждения к участию в создании порнографии. Обращается внимание на то, что ст. 301 Уголовного Кодекса Украины не предусматривает уголовную ответственность за такой способ как рекламирование порнографических предметов.

Ключевые слова: незаконный ввоз, незаконный вывоз, порнографические предметы, распространение порнографии, принуждение.

This article describes the typical methods of illegal importation or exportation of pornographic materials. The methods of manufacture, marketing and distribution are analyzed. The ways of coercion to participate in the creation of pornography are explored. Attention is drawn to the fact that Art. 301 of the Criminal Code of Ukraine does not provide for criminal liability in such way as advertising of pornographic items.

Key words: illegal importation, illegal export, pornographic items, pornography, forced.

Постановка проблеми. Сучасні можливості у галузі кіно- та відеоіндустрії, розвиток комп'ютерних технологій зумовили те, що незаконне розповсюдження порнографії стає все більш частим явищем. Масове звернення громадян до мережі Інтернет дозволяє їм здійснювати безперешкодний доступ до численних Інтернет-ресурсів, що містять порнографію. Також у багатьох пунктах реалізації у продажу є друковані видання, кіно- і відеоматеріали та предмети порнографічного характеру.

У зв'язку з цим одним із необхідних напрямків розвитку вітчизняної криміналістики є забезпечення протидії поширенню порнографії, попередження та розслідування даних злочинів, у тому числі відповідно до міжнародних зобов'язань країни у цій сфері. Зазначене зумовлює необхідність вдосконалення методів та засобів боротьби з незаконним ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів, що визначає актуальність дослідження типових способів даного виду злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розслідування незаконного ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів були присвячені роботи А.О. Іванової, С.В. Хильченка, С.О. Сафронова, Є.В. Жилина, Г.В. Федорова, П.Л. Боровика, І.О. Воронова, Р.В. Пахомова та ін. [1-5].

Аналіз зазначених теоретичних досліджень дозволяє визначити, що увага авторів була спрямована лише на окремі аспекти боротьби з порнографією. А саме на особливості розслідування незаконного розповсюдження порнографічних матеріалів з використанням мережі Інтернет [1, с. 157-180], особливості проведення окремих слідчих дій (допит, огляд місця події, обшук, виїмка [2, с. 67-98], способи вчинення злочину, передбаченого ст.301 КК України [3, с. 44-50], криміналістичну класифікацію способів виготовлення та збуту дитячої порнографії [4, с. 56-69], технологію розповсюдження продукції порнографічного характеру в мережі Інтернет [5, с. 23-25].

До того ж, слідча та судова практика свідчить про постійне вдосконалення існуючих та появу нових способів незаконного ввезення, виготовлення, збуту та розповсюдження порнографічних предметів. Так, за останні 4 роки існування популярного журналу «Хакер» зросла кількість випусків, присвячених тому, як організувати свій порнобізнес і свою порностудію. У них докладно описано як налагодити виробництво порнопродукції, оминати проблеми з законом, розмір очікуваних прибутків тощо [6, с. 348]. Поза увагою науковців залишаються способи ввезення, недостатнім слід вважати аналіз виготовлення та зберігання порно-

графічних предметів. Таким чином, існує необхідність комплексного, повного і детального дослідження типових способів незаконного ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів, що й обумовлює мету даної статті.

Виклад основного матеріалу. Криміналістична характеристика злочинів включає істотні, криміналістично значимі, типові, взаємозалежні їх ознаки, що обумовлюються практичною необхідністю. Вчені-криміналісти, зазвичай, включають у зміст криміналістичної характеристики дані про спосіб вчинення злочинів і їх приховування; дані про сліди злочинів і місце їх знаходження; про особливості обстановки (місце, час та умови), у якій відбувався злочин; про особу злочинця; про особу жертви чи (і) предмет злочинів. Типові способи злочинів є одними з найважливіших елементів їх криміналістичної характеристики. При вчиненні злочинів, пов'язаних з незаконним ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів вони набувають специфічних ознак та особливостей.

Аналіз ст. 301 КК України дозволяє визначити наступні види способів: 1) ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження; 2) їх виготовлення, зберігання, перевезення чи інше переміщення з метою збуту чи розповсюдження; 3) їх збут чи розповсюдження, у тому числі серед неповнолітніх; 4) примушування до участі в їх створенні.

Аналіз вивчених нами матеріалів слідчої та судової практики за період 2007-2012 р.р. свідчить про те, що зі 157 кримінальних справ про злочини, передбачені ст. 301 КК України, ввезення в Україну творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру з метою збуту чи розповсюдження становить 4%, примушування до участі в їх створенні – 7%, виготовлення, зберігання, перевезення чи переміщення порнографічних предметів з метою збуту чи розповсюдження – 43%, безпосередній збут чи (і) розповсюдження порнографічних предметів – 46%. А.О. Іванова, аналізуючи слідчу і судову практику у кримінальних справах, порушених за ст.ст. 242, 242.1 КК РФ, визначає і такий спосіб, як публічна демонстрація та рекламування порнографії, що становить 10,46% від загальної кількості способів [1, с. 99].

Під ввезенням в Україну порнографічних предметів слід вважати сукупність дій, пов'язаних з їх переміщенням через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку (п. 4 ст. 4 Митного кодексу України) [7]. Зокрема, при здійсненні експортно-імпорتنих операцій, а також інших операцій, пов'язаних із ввезенням порнографічних предметів на митну територію України, вивезенням порнографії за межі митної території України або переміщенням митною територією України транзитом. Способами ввезення чи вивезення порнографічної продукції можуть бути: а) переміщення через митний кордон України у вантажних відправленнях з оформленням вантажної митної декларації, б) переміщення через митний кордон України міжнародних поштових відправлень, упакованих та оформлених відповідно до вимог актів Всесвітнього поштового союзу та Правил користування послугами поштового зв'язку, які приймаються до пересилання за межі України, доставляються в Україну або переміщу-

ються територією України транзитом підприємствами поштового зв'язку; в) переміщення через митний кордон України у міжнародних експрес-відправленнях що перевозяться експрес-перевізником будь-яким видом транспорту з метою доставки одержувачу у визначений термін; г) переміщення через митний кордон України у несупроводжуваному багажі, що належать громадянам, окремо від цих громадян або уповноважених ними осіб з оформленням багажних документів; д) переміщення через митний кордон України у супроводжуваному багажі, що належать громадянам, у багажних відділеннях транспортних засобів, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, з оформленням багажних документів; е) переміщення через митний кордон України у ручній поклажі що належать громадянам, у пасажирських відділеннях (салонах) транспортних засобів, якими прямують ці громадяни або уповноважені ними особи, без оформлення багажних документів.

Виготовлення порнографічних предметів найчастіше має місце з використанням відеозаписуючих пристроїв та комп'ютерних технологій – 41%, фотоапаратури – 23%, типографського, поліграфічного та інших способів друку і видання творів чи (і) зображень – 18%, різних матеріалів для створення статуток, сувенірних виробів, побутових предметів, що мають порнографічний характер – 13 %, з використанням інших способів – 5%.

Результати вивчення нами наукової літератури, матеріалів слідчої та судової практики дозволяють визначити наступні способи виготовлення порнографічної продукції: а) написання порнографічних текстів; б) поліграфічний друк; в) малювання; г) фотографування; д) відеозйомка; е) звукозапис; є) анімація; ж) 3D-графіка; з) ігрові програми; и) розмноження (аудіо-й відеозаписів, фотографій); і) ксерокопіювання; ї) тиражування; й) монтаж; к) створення різного роду матеріалів, виробів, знарядь, сувенірів та побутових предметів; л) створення комбінованих порнографічних виробів.

На наш погляд зазначені способи доцільно класифікувати залежно від технології виготовлення порнографічної продукції на такі групи: 1) з використанням комп'ютерних технологій (3D-графіка, анімація, ігрові програми тощо); 2) з використанням мистецтвознавства, живопису, архітектури (малюнки, статуетки, гральні карти, інші вироби, знаряддя, сувеніри та побутові предмети порнографічного характеру); 3) з використанням фото- відеозаписуючої апаратури (фотографії, відеозаписи, фільми тощо); 4) з використанням поліграфії (поліграфічно надруковані журнали, листівки порнографічного характеру, у тому числі що містять рекламу).

Зазначимо, що виготовлену порнографічну продукцію злочинці найчастіше зберігають: а) в задалегідь підготовлених місцях (складські приміщення; підвали; квартири родичів, друзів, членів злочинної групи тощо); б) в нічних клубах, масажних салонах, саунах, готелях та інших місцях, де можуть надаватись інтимні послуги; в) безпосередньо в місцях готування порнографічних предметів (там, де здійснюється відеозйомка, фотографування акторів-натурників).

Досліджуючи *способи перевезення та переміщення* порнографічних предметів у межах України, В.В. Шендрик та С.О. Сафронов виділили такі: 1) перевезення предметів порнографічного характеру на транспортних засобах юридичних осіб разом з іншою

легальною продукцією; 2) перевезення всередині у спеціально обладнаних схованках транспортних засобів; 3) перевезення порнографічної продукції з розміщенням її у середині побутової техніки; 4) перевезення замаскованої порнографічної продукції, що здійснюється шляхом розміщення порнографічних предметів або цифрових інформаційних носіїв порнографії у харчових або лікарських упаковках тощо [3, с. 47-48]. Окрім цього, слідча та судова практика свідчить що порнографічні предмети перевозять і фізичні особи у салонах власних чи орендованих автомобілів, а також у дорожніх сумках чи (і) чемоданах при користуванні залізничним, повітряним, водним чи електротранспортом.

Збут чи (і) розповсюдження порнографічних предметів в переважній кількості випадків (59%) відбувається в мережі Інтернет. Шляхом безпосереднього продажу зацікавленим особам збуваються 34% порнографічних предметів, шляхом дарування, обміну тощо – 7%.

Слід відзначити, що при введенні фрази «дивитись порно» пошукові системи видають такі результати: «Yandex.ru» – 35 млн. сторінок з матеріалами порнографічного характеру, з яких 3 млн розташовані на сайтах України; «Google.com» – 16 млн. 100 тис. сторінок, з яких 390 тис. – на сайтах України. Причому характерно те, що доступ до цих сайтів безперешкодний [8, с. 246]. Саме тому науковці-криміналісти найбільшу увагу приділяють вивченню способів розповсюдження порнографії в мережі Інтернет, до яких відносяться: 1) пірингові мережі (eDonkey, Gnutella, Ares, BitTorrent, Overnet, Kazaa, Porn-2-Peer, Shareaza та ін.); 2) групи новин (відкриті і закриті, які використовують власні мережі (Usenet) та IRC (Internet Related Chat)); 3) електронна пошта та сервери миттєвих текстових повідомлень і передачі голосу (Skype, Windows Messenger, Google Talk, ICQ та ін.); 4) рекламні веб-сайти, основною метою яких є залучення клієнтів глобальної мережі до платних порносайтів; 5) соціально-орієнтовані мережі (Social Networking) та соціальні сайти (flirt.com.ua, loveplanet.ua, infostor.org, AOL.com, odnoklassniki.ru та ін.) [9, с. 98-100]; 6) «комп'ютерні дошки оголошень BBS» [10, с. 105].

Продаж за допомогою мережі Інтернету передбачає скачування файлу, що стає можливим лише після отримання спеціального коду доступу, який злочинці надсилають на номер покупця шляхом SMS-повідомлень. Даний код надсилається злочинцями тільки після отримання переводу певної суми грошей на вказаний ними рахунок. Використовують як гроші віртуального простору (електронні кошти, які мають свій еквівалент до певної валюти), так і звичайні гроші у національній або іноземній валюті.

Також у останні роки злочинці використовують мобільний зв'язок для отримання коштів та надання споживачу коду доступу на сторінку сайту або до файлу для його скачування чи відкриття. У зв'язку з чим розповсюдження порнографічної продукції поєднується з іншими видами технологічних злочинів. Наприклад, із шахрайством, заволодінням коштами громадян при оплаті доступу з використанням платіжної карти тощо. Значні доходи від тіньового бізнесу, пов'язаного із збутом чи розповсюдженням порнографії стимулюють й незаконну діяльність кіберзлочинців (хакерів, ін.), які створюють відповідні вірусні програми, що блокують роботу операційної системи користувачів, які випадково потрапили на порно-сайт, та вимагають кошти за

розблокування, або створюють нелегальні сайти, що майже повністю копіюють зміст офіційних та перенаправляють користувачів на ресурси порнографічного характеру.

С.О. Сафронов та Є.В. Жилін до типових способів дій, що стосуються збуту порнографії віднесли наступні: 1) «бартерні угоди» – збут цілої партії виготовлених предметів порнографічного характеру, який переважно відбувається у якості обміну на інші порнографічні предмети з метою створення різноманіття продукції порнографічного характеру для споживчого ринку. Як правило такі форми збуту здійснюються між ОЗГ, які належать кримінальним угрупованням з різних територій, зокрема і з інших держав; 2) продаж порнографічних предметів виготовлених на замовлення закордонних споживачів; 3) продаж «ексклюзивної» порнографічної продукції конкретному замовнику, який як правило діє через посередників і залишається невідомим; 4) продаж порнографічних предметів через довірених реалізаторів у місцях розпусти і звідництва, у місцях розваг з еротичними виставами, у готелях, дискотеках, ресторанах та барах, закладах по наданню послуг сексуально-еротичного характеру, інтернет-клубах, у гральних закладах, у магазинах продукції сексуального або еротичного характеру; 5) збут шляхом дистанційного продажу, тобто через мережу Інтернету або шляхом надіслання продукції порнографічного характеру на певну адресу споживача [3, с. 45].

Таким чином, аналіз наукової літератури та матеріалів слідчої і судової практики дозволяє виділити наступні типові способи збуту порнографічних предметів: 1) безпосередній продаж виготовленої продукції; 2) розповсюдження раніше виготовленої чи трансляція в режимі он-лайн порнографічної продукції в мережі Інтернет; 3) оплатна демонстрація порнографії у притонах, місцях розпусти, у вір-номерах готелів, ресторанів, нічних клубів, на корпоративних вечірках, в ігрових залах, розважальних клубах з обмеженим доступом тощо.

Слід зазначити, що збут порнографічних предметів здійснюється переважно за допомогою реалізаторів, які розповсюджують друковані твори, фотографії, CD-диски, флеш-диски, журнали, аудіокасети тощо. Часто це безпосередній продаж, однак мають місце обмін, повернення боргу, надання загального доступу для копіювання необмеженої кількості споживачів локальних комп'ютерних мереж, дарування порнографічної продукції та отримання її як винагороди. Оплатна демонстрація, як спосіб збуту порнографічної продукції, здійснюється за допомогою комп'ютера чи ноутбука, мобільного телефону, смартфона, телевізора чи (і) DVD-програвача, шляхом трансляції порнографічних записів виготовлених раніше, або трансляцій в режимі реального часу при зйомці Web-камерою. Так, у Конотопі правоохоронці виявили порностудію, у якій на протязі кількох місяців проходили зйомки порнографічних сцен із одночасною трансляцією мережею Інтернет в режимі on-line. Порнографічна студія була створена колишньою повією у орендованій трикімнатній квартирі та обладнана одним комп'ютером, двома ноутбуками, сучасною відеоапаратурою, набором сексуальних іграшок та двома ліжками, на які й були спрямовані Web-камери комп'ютерів [11].

Розповсюдження дитячої порнографії відбувається за допомогою: мережі Інтернет, протоколу переда-

чі даних «Bluetooth», локальних комп'ютерних мереж, USB-портів, CD/DVD-дисків, відеокасет, мультимедійних повідомлень (MMS), електронних носіїв інформації (карт пам'яті, USB-Flash), ІЧ-портів, безпроводних мереж на базі стандарту IEEE 802.11 (Wi-Fi), поліграфічної продукції [4, с. 63].

Ми звернули увагу на те, що ст. 6 Закону України «Про захист суспільної моралі» забороняє рекламування порнографії. Водночас, ст. 301 КК України не передбачає кримінальну відповідальність за такий спосіб як рекламування порнографічних предметів. Користуючись цим, на території України мають місце численні випадки безкарного рекламування у різних засобах масової інформації. Так, у березні цього року на вулицях м. Одеси та м. Києва стояли афіші та бікборди з рекламою відомої порноактриси Саші Грей, яка приїздила в Україну, щоб 22 березня виступити з DJ-set-ом в Одесі, а 23 березня порадувати своїх прихильників виступом в клубі Ажур м. Києва [12]. Окрім того, аналогічна інформація широко розповсюджувалась виданнями в мережі Інтернет. На наш погляд, рекламування є одним із способів розповсюдження порнографічних предметів, за який має бути передбачена кримінальна відповідальність.

До способів примушування до участі в створенні порнографії відносимо: а) застосування фізичної сили; б) застосування психічного насильства; в) використання безпорадного стану. Як свідчать матеріали слідчої практики, злочинці примушують до створення порнографічних предметів не тільки малолітніх чи неповнолітніх дітей, а й дорослих осіб жіночої та чоловічої статі. Характерними способами примушування із застосуванням фізичної сили є нанесення ударів, заподіяння тілесних ушкоджень, позбавлення свободи, ненадання їжі тощо. Способами примушування із застосуванням психічного насильства є погрози фізичної розправи над особою чи її близькими, шантаж, залякування та погро-

зи розголосити відомості, які особа бажала б залишити у таємниці та ін. Безпорадний стан може бути обумовлений віком та нездатністю протидіяти діям дорослої особи, розуміти зміст окремих дій тощо (малолітні та неповнолітні діти), хворобливим станом та обмеженими можливостями приймати самостійні рішення, залежністю від наркотичних чи психотропних речовин, економічною, посадовою чи іншою залежністю.

В.В. Шендрік, С.О. Сафронов у співавторстві з І.О. Крепаковим та Є.В. Жиліним до способів, які використовують злочинці порнобізнесу з метою примушування до створення порнографії відносять обіцянку влаштувати на престижну роботу, посприяти кар'єрному зросту, обіцянку посприяти вступу до вищого навчального закладу чи оплатити навчання за контрактом та спонсорство режисерської, акторської, художньої чи іншої діяльності [3, с. 50]. Ми не погоджуємось з такою думкою, оскільки вважаємо, що в таких випадках відсутній факт примушування, після обіцянки особа добровільно погоджується на участь у виготовленні порнографічної продукції.

Висновки. Резюмуючи вищевикладене, слід відзначити, що незаконне ввезення порнографічних предметів у переважній більшості випадків пов'язано із їх маскуванню у середині вантажів, прихованням їх від митного контролю. Більшість способів незаконного виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів пов'язані з використанням сучасних технічних засобів фіксації, обробки та передачі даних, а також комп'ютерних технологій та мережі Інтернет. Подальші дослідження типових способів вчинення зазначених видів злочинів сприятимуть визначенню дій злочинців щодо їх підготовки та приховання, а також вдосконаленню існуючих та розробці нових методик розслідування незаконного ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Иванова А. А. Методика расследования незаконного изготовления, распространения и оборота порнографических материалов или предметов. дис. ... канд. юрид. наук / Иванова А. А. – Псков, 2011. – 261 с.
2. Хильченко С. В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів : навч. посіб. / Хильченко С. В. – К. : Вид. ПАЛІВОДА А.В., 2008. – 152 с.
3. Шендрік В. В. Боротьба з порнографією: криміналістичні та оперативно-розшукові аспекти : науково-практичний посібник / Шендрік В. В., Сафронов С. О., Крепаков І. О., Жилін Є. В. – Харків : Вид. ХНУВС, 2010. – 216 с.
4. Федоров Г. В. Криминалистическая классификация способов изготовления и сбыта детской порнографии / Федоров Г. В., Боровик П. Л. // Вестник криминалистики / отв. ред. А.Г. Филиппов. – 2012. – Вып. 2 (42). – С. 56-67.
5. Воронов І. О. Технологія розповсюдження продукції порнографічного характеру в мережі Інтернет / Воронов І. О., Пахомов Р. В. // Південноукраїнський правничий часопис. 2008. – № 2. – С. 23-25.
6. Правопорушення в мережі Інтернет / О. О. Кіпа // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 346-350.
7. Митний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48. – Ст. 552.
8. Волкова Н. Л. Сучасна практика боротьби з розповсюдженням дитячої порнографії в мережі Інтернет / Волкова Н. Л., Сторожко С. В. // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 3. – С. 246.
9. Свентікова М. І. Способи розповсюдження порнографічної продукції через мережу Інтернет / Свентікова М. І. // Проблеми розкриття, розслідування та попередження кіберзлочинів та злочинів, пов'язаних з торгівлею людей : матеріали науково-практичної конференції. – Х. : Вид-во ХНУВС, 2011. – 112 с.
10. Проблеми правового регулювання співробітництва держав у боротьбі з розповсюдженням порнографії / В. О. Іващенко // Підприємство, господарство і право. – 2004. – № 4. – С. 104-106.
11. Конотопська повія заробляла на онлайн-трансляціях порно власного виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/npl_konotopska-poviya-zaroblyala-na-onlajn-ranslyacyah-porno-vlasnogo-virobnictva/422265
12. Порнозвезда Саша Грей выступит в Одесском клубе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://afisha.bigmir.net/concert_club/news/195703-Pornozvezda-Sasha-Grej-vystupit-v-Odesskom-klube.